

Sezona 2015/2016

Petak, 22. april 2016. godine
Zadužbina Ilije M. Kolarca u 20 časova

Ciklus: **Za početnike**

Dirigent: **Vladimir Kulenović**
Solista: **Beri Daglas**, klavir

Program:

Ludvig van Betoven
Prometej: Uvertira

Trajanje: oko 5 minuta

Petar Iljič Čajkovski
Koncertna fantazija za klavir i orkestar, op. 56 u Ge-duru

Quasi rondo: Andante mosso
Contrastes

Trajanje: oko 34 minuta

Rihard Štraus
Život junaka, simfonijska poema za orkestar op. 40

Allegro moderato
Andante con motto

Trajanje: oko 40 minuta

Koncertmajstor i solo violina: **Miroslav Pavlović**

Prvo ostvarenje **Ludviga van Betovena** (1770-1827) iz oblasti pozorišne muzike bio je balet ***Prometejeva stvorenja*** op. 43, nastao 1800-01. godine. Kompozitorov jedini završeni balet postavljen je u bečkom Dvorskom teatru, 28. marta 1801. godine. Iako je tom prilikom izveden pod imenom *Prometejevi ljudi*, u originalnom rukopisu, Betoven je upisao naslov *Prometejeva stvorenja*, pod kojim je delo i danas poznato. Betovenova baletska muzika je lakša i pristupačnija od one koju je pisao za koncertne dvorane. Kompozitor u ovom delu istražuje instrumentalne boje i orkestracione efekte koji se nikada ne bi pojavili u njegovim simfonijama ili ozbiljnim dramskim uvertirama. Na motivima poslednjeg stava baleta *Prometejeva stvorenja*, autor je kasnije bazirao četvrti stav svoje *Simfonije Eroika* i *Eroika varijacija* za klavir.

Baletska muzika danas se nalazi na redovnom repertoaru svetskih orkestara, a uvertira se često izvodi i samostalno.

Koncertna fantazija Petra Iljiča Čajkovskog (1840-1893) napisana je 1884. godine i, pored tri klavirska koncerta, zaokružuje kompozitorov opus za klavir i orkestar. Delo je izvedeno 1885. godine u Moskvi, sa Sergejem Tanjejevim kao solistom i Maksom Ermansderferom za dirigentskim pultom. Tokom prvih 20 godina od nastanka dela, *Koncertna fantazija* je izvedena mnogo puta, ali je nakon toga potpuno isključena sa koncertnog repertoara. Na samom kraju 20. veka, delo je doživelo svoju renesansu i danas se nalazi na repertoaru određenog broja pijanista.

Čajkovski je već istakao averziju prema zvuku klavira i orkestra u vreme kada je pisao svoj Koncert za klavir i orkestar br. 2, u kojem je gotovo u potpunosti izolovao solistu od pratnje. Ovaj manir ponavlja i u srednjem odseku prvog stava *Koncertne fantazije*, koju je namenio solo klaviru. Ovaj odsek ima funkciju kadence koja, umesto rekapitulacije postojećih, donosi potpuno nov tematski materijal.

Netipična dvostavačna koncepcija kompozicije predstavlja interesantan materijal za formalnu analizu. Uvodni stav koji nosi naslov *Quasi rondo* ima formalne elemente rondo samo na početku i kraju stava, dok drugi strukturalni elementi više ukazuju na sonatni oblik. Zbog toga muzikolozi smatraju da bi prikladniji naslov stava bio *Quasi sonata*. Teško je poverovati da se *Kontrasti*, drugi stav *Koncertne fantazije*, nije dopao Čajkovskom, pa je čak i ponudio alternativu za njega. Formalno, on sadrži dve glavne teme: laganu, melodičnu i brzu, plesnu. One su prikazane kao kontrastne, ali ne samo kao prva i druga tema u okviru sonatne forme, već se one u daljem muzičkom toku često iznose i simultano i varijaciono. Prva tema je zapravo kadenca solo klavira, nakon koje sledi brza druga tema, koja se uliva u završni odsek, bez pauze. Ovi veliki odseci imaju ulogu laganog stava i brzog finala, tipičnog za konvencionalnu formu koncerta.

Muzički pisac i biograf Čajkovskog, Dejvid Braun, navodi da je najslabija tačka ove kompozicije nedostatak jedinstvene, snažne muzičke i konceptualne ideje, iako njena forma pokazuje da je autor vodio računa o tome da napravi delo koje će biti nešto više od isticanja virtuoznosti soliste ili podilaženja publici. Bez obzira na nedostatke, *Koncertna fantazija* sadrži emocionalne i melodijske kvalitete, kao i strukturalnu svežinu, koja zaslužuje svoje mesto na koncertnom repertoaru. Na koncertnom programu Beogradske filharmonije se nalazi prvi put.

Stvaralački opus **Riharda Štrausa** (1864-1949) u velikoj meri je obogatio žanr simfonijske poeme. Jednostavačne kompozicije sa programskim predloškom, koje su u formalnom pogledu kombinovale sonatni oblik i sonatni ciklus, ali i druge formalne obrasce, inspiraciju su imale u delima Šekspira, Ničea i Servantesa. Posle uspeha sa simfonijskim poemama *Don Žuan*, *Smrt i preobraženje*, *Vesele dogodovštine Tila Ojlenšpigela*, *Tako je govorio Zaratustra* i *Don Kihot*, Štraus je komponovao neobično delo – **Život junaka** (1898). Umesto ličnosti iz istorije ili književnosti, Štraus je u centar priče postavio sebe, nazivajući se *junakom*. Kritičari su osuđivali ovaj egocentrični potez, ali se kompozitor pravdao herojskim karakterom svoje muzike – ogromnim orkestarskim aparatom, blještavim zvukom i tematskim materijalom, a nikako svojim karakterom koji je bio daleko od herojskog. Delo je posvetio Vilijemu Mengelbergu i orkestru *Koncertgebau*, a premijerno je ga je izveo Frankfurtski muzejski orkestar koji je predvodio kompozitor.

Šest delova kompozicije imaju latentne podnaslove – *Junak*, *Junakovi neprijatelji*, *Junakov partner*, *Junak u borbi*, *Junakovs mirovna dela* i *Junakovo povlačenje iz sveta i završetak*. Kroz usavršeni tretman lajtmotiva koji je pre njega započeo Wagner, kompozitor nas vodi od upoznavanja sa junakom gde se, pored njegove teme, čuje i citat teme sa početka Betovenove *Eroike*. Herojeve neprijatelje predstavljaju kritičari na čelu sa Eduardom Hanslikom, kojima je Štraus dao zaseban motiv. Mora se napomenuti da je Štraus kao retko koji kompozitor tog doba za svoja dela dobijao izuzetno pozitivne kritike. Solistička deonica violine (jedna od najtežih u literaturi) predstavlja junakovog partnera – Štrausovu ženu. Umesto izuzetno nežne lirske melodije koja se očekivala, Štraus je prikazao kompleksan portret osobe, isto tako kompleksnog karaktera u kojem se velikom brzinom smenjuju raspoloženja. Nekoliko motiva se smenjuju da bi se kroz kadencu dominirao junakov motiv. Fanfare iza scene, koje se ponavljaju na sceni, najavljuju borbu junaka, kojom formalno započinje ekspozicija. Kroz izlaganja mnoštva tema koje su do tada bile u muzičkom toku, čuje se i solo violina, kao žena koja čeka povratak junaka iz bitke. Na kraju odseka tema junaka dominira nad temom kritičara. Junakova pobeda obeležena je novim odsekom – citatima iz Štrausovih prethodnih dela: *Vesele dogodovštine Tila Ojlenšpigela*, *Magbet*, *Tako je govorio Zaratustra*, *Don Žuan* i *Don Kihot*, kao i iz drugih manjih dela. Poslednji odsek donosi reminiscenciju na dosadašnje motive uz pojavljivanje novih, u kojima dominira pastoralna atmosfera. Završetak pripada novom tematskom materijalu, ljubavnoj temi Pauline Štraus u deonici solo violine, uz diskretnu orkestarsku pratnju.

Asja Radonjić